

ללמוד תורה, עד יום מותו, ואם כן מה החידוש שהמלך חייב לעסוק בתורה כל ימי חייו.

ותירץ שם באבן האזל דבמלך יש איסור לשמות יין, וכן להלן שרואה להיות מצוי אלל אשתו, וזה אסור רק במלך, אלל ההדיוט מותר לו להתענג אף שזה יגרום לביטול תורה, ולהדיוט אינו אסור לבטל תורה אלל בלא שום סיבה, מה שאין כן במלך, יעו"ש.

וביאור הדבר נראה, דהנה יש לעיין כאן עוד בדברי הרמב"ם שכתב אלל יהי עוסק בתורה וצרכי ישראל ציוס וצלילה שנאמר והיתה עמו וקרא צו כל ימי חייו, והנה גם על זה קשה תרתי, חדא דהרי כבר כתב הרמב"ם בפ"ג ה"ו והי' חונן ומרחם לקטנים וגדולים, ויצא ויצא בחפזיהם וצטובתם, הרי שכבר כתב שעל המלך לעסוק בצרכי ישראל, ואם כן מה ראה כאן הרמב"ם לחזור שנית על הלכה זו, ועוד קשה שנראה דמה שכתב שנאמר והיתה עמו וקרא צו כל ימי חייו דהוא מכוון על שניהם יחד, גם על העסק בתורה וגם על העסק בצרכי ישראל, וקשה דמאי לפסוק זה דאייירי בלימוד התורה להעסק בצרכי ישראל.

והנה כאן בפ"ג ה"א כתב הרמב"ם בזה"ל: יוצא למלחמה והוא (הס"ת) עמו נכנס (כלומר חוזר מהמלחמה) והוא עמו, יושב צדין והוא עמו, מיסב והוא כנגדו שנאמר והיתה עמו וקרא צו כל ימי חייו עכ"ל הרמב"ם, והנה גם כאן מקיים הרמב"ם שנאמר והיתה עמו וקרא צו כל ימי חייו אף על פי שלא הזכיר כאן דבר מלימוד התורה, אלל רק מהעסק בצרכי ישראל, ולפי זה גם מה שכ' מיסב הי' צריך לדחוק ולבאר

ואחרי שכתבתי הנ"ל מלאתי שכונתי ציטוד דברי לסברת האבן האזל שכתב שם בזה"ל: והעיקר נראה בזה שהרמב"ם אינו מפרש כפירוש רש"י דוכתב לו את משנה התורה היינו שנים, אלל דמשנה היינו השנית, והיינו שנית מזה שיש לו מקודם, ולכן אם הניחו לו אבותיו, ולא הספיק לכתוב מקודם ונעשה מלך יוצא במצות ועתה כתבו לכם בזה שכותב הספר תורה של המלך עכ"ל האבן אזל.

ומבואר בדבריו שמפרש דהרמב"ם סובר דיש תנאי צספר תורה של מלך שיהי' השני, וגם דבכתיבת ספר תורה של המלך יוצא יד"ח מצות הכתיבה שמחויב ככל אחד מישראל, וכמו שכתב דיוצא מצות ועתה כתבו לכם בזה שכותב הספר תורה של המלך, וזהו כמו שביארנו לעיל.

סימן כד

בגדר מצות תלמוד תורה של המלך

א.

כתב הרמב"ם בפ"ג ה"ה וז"ל: המלך אסור לשמות דרך שכרות שנאמר אל למלכים שמו יין, אלל יהי' עוסק בתורה וצרכי ישראל ציוס וצלילה שנאמר והיתה עמו וקרא צו כל ימי חייו עכ"ל הרמב"ם.

ובספר אבן האזל הקשה על זה דלמה לו להרמב"ם לכתוב דין מיוחד במלך שחייב ללמוד כל ימי חייו, והרי בהלכות תלמוד תורה פ"א ה"י כתב הרמב"ם עד אימתי חייב

הרמז"ס, ופשוט הוא דחיוז זה שמוטל על כל אחד מישראל, מוטל הוא גם על המלך, אלא דחוץ מחיוז זה יש על המלך חיוז נוסף של תלמוד תורה מקרא דוקרא צו כל ימי חייו הנאמר במלך.

והנה כבר הצאנו לעיל מספר אבן האזל דחיוז נוסף זה של תלמוד תורה הנלמד מקרא דוקרא צו כל ימי חייו הוא יותר מקיף, דמחמת חיוז זה אסור לו למלך להשתכר ולהרבות בתשמיש, מה שאין כן בשאר הדיוט, והיינו דגם באופן שפטור ממלות ת"ת הנלמדת מקרא דוהגית, יש עדיין עליו החיוז ת"ת שנלמד מקרא דוקרא צו כל ימי חייו.

וגדר הדבר בזה הוא, דשני החיוזים של ת"ת, מלך ההדיוט ומלך המלך, הם שונים זה מזה צמהותם, והיינו דהחיוז מקרא דוהגית הוי עמלות צמורה והצנחה, ובהוראה הפשוטה של "והגית", וכמו שכתב צס' שו"ת צית אפרים חלק או"ת סי' סח שכתב שם בזה"ל: ואפשר שמי שיש לו לב לעסוק במשנה ותלמוד ועוסק במקרא ומצטל ממשנה ותלמוד אינו מקבל שכר כלל, ויוצא שכרו צהפסדו וכו' עכ"ל יעו"ש, והיינו דלגבי ידי' אין זה עדיין צכלל והגית.

אמנם החיוז המיוחד של המלך נראה דהוא שונה מזה, וכמו שכתב הרמז"ס כאן צהלכות מלכים פ"ג ה"ו וז"ל: על הסרת לבו הקפידה תורה שנאמר ולא יסור לבבו שלבו הוא לב כל קהל ישראל לפיכך דצקו הכתוב צתורה יותר משאר העם שנאמר כל ימי חייו עכ"ל הרמז"ס, הרי שמהות החיוז המיוחד של המלך צת"ת הוא מחמת שדצקו הכתוב צתורה יותר משאר העם, דצהדצקות צתורה יש עליו חיוז נוסף על שאר העם, ואשר מחמת זה יקרא צתורה כל ימי חייו,

דאירי צגונא דנדרש מלך מלכותו, וכמוכן דגם על זה קשה כנ"ל.

אלא דצספר החינוך מלך מלך תקב כתב מיסב לאכול וכו', ואם כן מצויר מזה דלא אירי צהלכה זו רק צהעסק צצרכי ציצור, ועל כן נראה דיש כאן הלכה נוספת, וצמה שכתבה התורה והיתה עמו וקרא צו כל ימי חייו למדנו מזה שתי הלכות, אחת שיש מלך שהס"ת תהי' לעולם כנגדו, וזה נלמד ממאי שכתוב "והיתה עמו", ועוד יש דין שילמוד לעולם מהס"ת שמחויב שתהי' כנגדו, וזה נלמד מסיפא דקרא שכתוב שם "וקרא צו כל ימי חייו", ואם כן מה שכתב יוצא למלחמה והוא עמו וכו' אירי מהדין של והיתה עמו, וכמו שכתב שם הרמז"ס שנאמר והיתה עמו, ומה שהציא שם הרמז"ס סיומא דקרא וקרא צו כל ימי חייו הוא רק מחמת דנקט ליצנא דקרא.

אלא דעדיין יקשה ממה שמצויר צה"ה שכתב אלא יהי' עוסק צתורה וצצרכי ישראל ציום וצלילה שנאמר והיתה עמו וקרא צו כל ימי חייו, וכאן לא כתב דצעת שעוסק צצרכי ישראל דיהי' הס"ת עמו, ואף על פי כן כתב על שניהם והיתה עמו וקרא צו כל ימי חייו, דמשמע מזה דגם העסק צצרכי ישראל נלמד מקרא דוקרא צו כל ימי חייו, וקשה על זה כנ"ל.

ב.

והנראה בזה הוא, דהנה על כל אחד מישראל מוטל החיוז לקבוע תלמוד תורה ציום וצלילה, וכמו שכתב הרמז"ס צפ"א מהלכות תלמוד תורה ה"ה וז"ל: כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה צין עני צין עשיר וכו' שנאמר והגית צו יומם ולילה עכ"ל

ואם כן לפי זה הו' שתי המלוות, דוהיתה עמו וגם דוקרא צו כל ימי חייו שוים צמהותם, דשניהם הם מלד דנקות צמורה.

אלא דדברי הרמב"ם כאן ז"ב חדא למה הביא רק את סיפא דקרא וכתב שנאמר כל ימי חייו, דאין צוה שום משמעות, והעיקר חסר מן הספר, דהוה ל"ל וקרא צו כל ימי חייו, ועוד הרי כבר כתב הרמב"ם צהלכות תלמוד תורה פ"א ה"י עד אימתי חייב ללמוד תורה עד יום מותו וכו', הרי מצוה שגם ההדיוט מחויב ללמוד תורה כל ימי חייו, ואם כן איזה חידוש מלא הרמב"ם צמה שכתוב צמלך כל ימי חייו, ואדרבה חייב נוסף זה דמלך אפשר שיפטר ממנו לכשירד מגדולתו, מה שאין כן צחיו ההדיוט, ועל כל פנים מהיכן למד הרמב"ם צפסוק זה דצמלך יש חיוצ של דנקות צמורה.

והנראה צוה הוא, דזהו גופא הו' דיוקו של הרמב"ם, דל"ל למימר וקרא צו כל ימי חייו, פשיטא הוא צכל מצוות התורה שנוהגים כל ימי חייו, אע"כ דצמה שהתורה כתצה וקרא צו כל ימי חייו היא כיונה על כל רגע של ת"ת, דעל כל רגע ת"ת של המלך אמרה התורה וקרא צו כל ימי חייו, והיינו שיהי' דצוק צמורה וישעבד לה כל כוחות חייו, וזהו מה שכתב הרמב"ם שנאמר כל ימי חייו, דמלשון זה למדנו דחיוצ המלך צת"ת הוא מלד שדצקו הכחוצ צמורה.

ומעתה נראה דזהו גם הטעם למה שהמלך אסור לו להשתכר ולהרבות צחשמיש מה שאין כן צהדיוט, כי מאחר שחיוצו צת"ת הוא צאופן שדצקו הכחוצ צמורה, על כן אסור לו לעשות שום פעולה אשר על ידה יוכל לצאת לו ציטול תורה.

והנה החוס' צמס' צרכות דף לא ע"א צד"ה רצ אשי הביאו צסס הירושלמי וז"ל: לא יעמוד ויתפלל אלא מתוך דבר הלכה, אמר רבי ירמי' העוסק צצרכי ציצור כעוסק צצרכי תורה דמי עכ"ל החוס', ופשוט דאין צכונת דצרכי הירושלמי לומר דעל ידי העסק צצרכי ציצור מקיימים את המ"ע של והגית, אלא דכאן איירי רק מלד המעלה דת"ת, דהיינו דהעסק צצרכי ציצור יש צו מעלה אחת אשר צו הוא שוה לעסק צמורה, וצתור הכנה לתפלה למאי דצעי דיהי' מתוך דבר הלכה סגי צהכי.

אמנם צמלך, צחיוצו המיוחד צת"ת, שהוא צגדרו שדצקו הכחוצ צמורה מקרא דוקרא צו כל ימי חייו, נראה די"ל שהוא מקיים מצותו זאת על ידי העסק צצרכי ציצור, ולגבי דידי' הו' דצרכי רבי ירמי' צירושלמי דהעוסק צצרכי ציצור כעוסק צצרכי תורה דמי כפשוטם.

ומעתה נראה דדברי הרמב"ם שהצאנו צתחילת דצרינו מצוהרים כפשוטם, דצמה שכתב צה"ה אלא יהי' עוסק צמורה וצצרכי ישראל ציום וצלילה שנאמר והיתה עמו וקרא צו כל ימי חייו ר"ל דהן על ידי העסק צמורה והן על ידי העסק צצרכי ישראל הוא מקיים את המ"ע של והיתה עמו וקרא צו כל ימי חייו.

אמנם נראה פשוט דמעלה זו דהעסק צצרכי ציצור יהי' נחשצ אצל המלך כעוסק צצרכי תורה, דזה שייך רק כאשר הוא עוסק צצרכי הכלל ממש, אצל כאשר המלך עוסק צצרכי יחידים אין לו מעלה זו, ועל כן כתב הרמב"ם תחילה צפ"צ ה"ו ויהי' חונן ומרחם לקטנים וגדולים, ויבא ויבא צחפניהם וצטוצתם, כלומר שישתדל לעזור לכל יחיד

שצית המקדש קיים מייתנא שעיר או לא-
לשון רש"י) אמר לי' הרי צרתך צבצל עכ"ל
הגמ', ופירש רש"י וז"ל: הרי צרתך צבצל
דהוי על גבך, ואנן צעינן שאין על גביו אלא ה'
אלוקיו עכ"ל רש"י.

והנה מתוך דהוה ס"ד צגמ' דגם
נשיא שצט יתחייב צשעיר נשיא, והגמ' שם
דחתה את זה רק מפני דצעינן שאין על גביו
אלא ה' אלוקיו, מוכח מזה דלשם חיוצ שעיר
נשיא אין צורך צמלך דוקא, אשר על ידי
מלכותו מתקיימת המ"ע של מינוי מלך.

ראיין לומר דמאחר שהגמ' משיבה על
מאי דצעינן למימר דנשיא שצט יתחייב צשעיר
נשיא דילפינן מפרשת המלך וצעי נשיא שאין
על גביו אלא ה' אלוקיו, דמעשה אמרינן
דהושו שתי הפרשיות לגמרי להדדי, ולא
מתחייב צשעיר נשיא רק מלך ממש, וכדוגמת
המלך דפרשת שום חשים עליך מלך, דמיני'
לפינן צגז"ש לפרשת שעיר נשיא.

דאי נימא הכי יקשה מאי דהוה ס"ד
שם צהמשך הגמ' דרבי יתחייב צשעיר נשיא,
והיר רבי לא ה' מלך, ופשיטא דעל ידי
נשיאותו לא נתקיימה המ"ע של מינוי מלך,
וצמיוחד למאי דמסקינן שם צגמ' דרבי ה'
רק צגדר מחוקק ופירש רש"י דהיינו חכם,
ואם כן איך הוה ס"ד צגמ' שם דרבי יתחייב
צשעיר נשיא, אלא על כרחך לא לגמרי משוינן
שתי הפרשיות להדדי, ואם כן למדנו מכאן
דלא צעינן מלך ממש על מנת להתחייב צשעיר
נשיא.

עוד יש להוכיח כן ממה שדייק
בחדושי המאירי מצעית רבי כגון אני מהו
צשעיר, דמה שיש על גביו מצני אומות
העולם, דאינו מעכצ צחיוצ שעיר נשיא, וכמו
שהשיבו לו הרי צרתך צבצל, ולא אמרו לו הרי

ויחיד, אמנם צפ"ג ה"ה כתב יהי עוסק
צתורה וצצרכי ישראל דהיינו שיעסוק צצרכי
הכלל, ועל זה סיים הרמב"ם שנאמר והיתה
עמו וקרא צו כל ימי חייו, כלומר דהעסק
צצרכי הכלל שזה הוא להעסק צתורה מצד
החיוצ הנוסף של המלך צת"ת, ועל שניהם
נאמר וקרא צו כל ימי חייו.

אלא דצמה שמצואר צה"א דיוצא
למלחמה והוא עמו נכנס והוא עמו יושב צדין
והוא עמו מיסב והוא כנגדו שנאמר והיתה
עמו וקרא צו כל ימי חייו, ואם כן לפי
המצואר יוצא דכאשר הוא יוצא למלחמה
וכדומה שהוא מצרכי הכלל, שפיר מקיים הוא
צזה את ה"וקרא צו כל ימי חייו", מ"מ יש
כאן עוד דין מיוחד שנלמד מוהיתה עמו,
כלומר דצעינן צמלך דהס"ת יהי חמיד
כנגדו, וכנ"ל.

1234567

סימן כה

גדר מלך לשעיר נשיא

א.

תנן צמס' הוריות דף י ע"א צזה"ל:
אי זהו נשיא (על מנת להתחייב צשעיר נשיא)
זה מלך שנאמר מכל מצוות ה' אלוקיו שאין
על גביו אלא ה' אלוקיו עכ"ל המשנה.

ובגמ' שם צדף יא ע"א איתא
צזה"ל: ח"ר נשיא יכול נשיא שצט כנחשון בן
עמינדב ת"ל מכל מצוות ה' אלוקיו וכו' שאין
על גביו אלא ה' אלוקיו, צעי מיני' רבי מרבי
חייא כגון אני מהו צשעיר (כלומר נשיאות
דידי מי הוי נשיאות מעליא, דאילו הוינא צומן